

Victor Negrescu

Politice europene de cooperare pentru dezvoltare

Copyright © Victor Negrescu

Copyright © TRITONIC 2016 pentru ediția prezentă.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

TRITONIC

Str. Coacăzilor nr. 5, București

e-mail: editura@triton.ro

www.triton.ro

Tritonic București apare la poziția 18 în lista cu Edituri de prestigiu recunoscut în domeniul științelor sociale (lista A2) (CNATDCU):
http://www.cnatdcu.ro/wp-content/uploads/2011/11/A2_Panel41.xls

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEGRESCU, VICTOR

Politice europene de cooperare pentru dezvoltare / Victor Negrescu

Tritonic, 2016

ISBN: 978-606-749-198-2

Coperta: ALEXANDRA BARDAN

Redactor: BOGDAN HRIB

Comanda nr. 228 / octombrie 2016

Bun de tipar: noiembrie 2016

Tipărit în România

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Victor Negrescu

POLITICILE EUROPENE DE COOPERARE PENTRU DEZVOLTARE ÎNTRE RELAȚII PUBLICE INTERNAȚIONALE ȘI POLITICI PUBLICE

t...
TRITONIC

Cuprins

Introducere	9
Capitolul 1. Analiza conceptuală și teoretică a cooperării pentru dezvoltare	15
1.A.Principii-cheie ale cooperării pentru dezvoltare	16
1.A.1. Țările în curs de dezvoltare, subiect al cooperării pentru dezvoltare	17
1.A.2. Conceptul de putere în raporturile de asistență pentru dezvoltare	20
1.A.3. Conceptul de economie a dezvoltării în raporturile de asistență pentru dezvoltare	22
1.B. Cooperarea pentru dezvoltare în teoriile relațiilor internaționale	24
1.B.1. Perspectiva realistă: cooperarea pentru dezvoltare și interesele naționale	25
1.B.2. Perspectiva liberală: umanitarismul cooperării pentru dezvoltare	28
1.B.3. Perspectivă radicală: cooperarea pentru dezvoltare ca sursă de imperialism și dependență	31
1.C. Economia politică internațională: teoriile comerțului internațional și ale dezvoltării	33
1.C.1. Perspective teoretice asupra relației dintre comerțul internațional și dezvoltare	33
1.C.2. Efectele asistenței pentru dezvoltare în creșterea economică	39
1.C.3. Concluzii preliminare	43

Capitolul 2. Politicile europene de cooperare pentru dezvoltare: un „soft power” european 47

2.A. Operaționalizarea politicii de cooperare pentru dezvoltare la nivelul UE	49
2.A.1. Istoricul domeniului cooperării pentru dezvoltare	49
2.A.2. Cadrul instituțional european al cooperării pentru dezvoltare	53
2.A.3. Strategia europeană de cooperare pentru dezvoltare	55
2.B. Promovarea valorilor democratice europene prin intermediul politicii de asistență pentru dezvoltare a UE	59
2.B.1. Panorama acțiunilor europene în materie de promovare a drepturilor omului și a democrației	59
2.B.2. Respectul valorilor democratice: o condiție pentru stabilirea de relații cu statele terțe	61
2.B.3. Sancțiunile europene pentru încălcarea valorilor fundamentale ale Uniunii	64
2.C. Mecanisme europene de asistență pentru dezvoltare	69
2.C.1. Obiective europene în domeniul cooperării pentru dezvoltare	69
2.C.2. Instrumente europene de finanțare a asistenței pentru dezvoltare	72
2.C.3. Perspectivile politicii europene de cooperare pentru dezvoltare	76

Capitolul 3. Politicile naționale de cooperare pentru dezvoltare, între presiunea opiniei publice și interesele naționale: analiză aplicată pe statele donatoare Franța, Slovacia și România 81

3.A. Operaționalizarea politicii de cooperare pentru dezvoltare a Franței	82
3.A.1. Cadrul juridic al cooperării pentru dezvoltare	83
3.A.2. Organizarea sistemului de cooperare pentru dezvoltare la nivelul Franței	85
3.A.3. Strategia națională de cooperare pentru dezvoltare franceză	90

3.B. Operaționalizarea politicii de cooperare pentru dezvoltare a Slovaciei	113
3.B.1. Cadrul juridic al cooperării pentru dezvoltare	114
3.B.2. Organizarea sistemului de cooperare pentru dezvoltare la nivelul Slovaciei	118
3.B.3. Strategia națională de cooperare pentru dezvoltare a Slovaciei	120
3.C. Operaționalizarea politicii de cooperare pentru dezvoltare a României	133
3.C.1. Cadrul juridic al cooperării pentru dezvoltare	134
3.C.2. Organizarea sistemului de cooperare pentru dezvoltare la nivelul României	136
3.C.3. Strategia națională de cooperare pentru dezvoltare a României	140

Capitolul 4. Politicile europene de cooperare pentru dezvoltare, între europenizare și eficiență. Studiu de caz: stat beneficiar Republica Moldova 151

4.A. Politicile de cooperare pentru dezvoltare: între interese naționale și norme europene	153
4.A.1. Europenizarea asistenței pentru dezvoltare	153
4.A.2. Incidența intereselor naționale asupra elaborării politicilor de cooperare pentru dezvoltare	162
4.A.3. Gradul de europenizare a politicilor naționale de cooperare pentru dezvoltare	165
4.B. Republica Moldova: un parteneriat estic pentru dezvoltare	176
4.B.1. Donatorii din Republica Moldova	178
4.B.2. România: un donator interesat în Republica Moldova	182
4.B.3. Asistența pentru dezvoltare, motor de integrare pentru Republica Moldova	185
4.C. Implicațiile politicilor europene de cooperare pentru dezvoltare asupra țărilor beneficiare: studiu de caz Republica Moldova	187
4.C.1. Donatori de asistență pentru dezvoltare, între interese și clasificare	188

4.C.2. Asistența pentru dezvoltare, stimulant pentru dezvoltarea economică	190
4.C.3. Cooperarea pentru dezvoltare: sursă de dependență?	193
4.C.4. Concluzii preliminare	196
Capitolul 5. Perspectivele cooperării pentru dezvoltare: de la definiție la metode de implementare a politicilor de asistență internațională	199
5.A. Interesele naționale și politicile europene de cooperare pentru dezvoltare	201
5.A.1. Factorii externi: construcția europeană a politicilor de asistență pentru dezvoltare	202
5.A.2. Factorii interni: determinarea alocării fondurilor	208
5.A.3. Factorul nestatal: opinia publică ca mecanism de influență în stabilirea politicilor de asistență pentru dezvoltare	211
5.B. Uniunea Europeană, ca actor normativ la nivel internațional	213
5.B.1. Coerența politicilor europene pentru dezvoltare	214
5.B.2. UE ca putere normativă	219
5.B.3. Strategii pentru UE	222
5.C. Raporturile dintre țările donatoare și țările beneficiare	232
5.C.1. Factorii care influențează aceste raporturi	233
5.C.2. Eficiența fondurilor. Studiu de caz: Franța, Slovacia, România	238
5.C.3. Efectele asistenței asupra țărilor beneficiare. Studiu de caz: Republica Moldova	244
5.C.4. Concluzii preliminare	249
Concluzii finale	251
Bibliografie	259
Anexe	293
Mulțumiri	297

Introducere

În contextul crizei refugiaților care afectează întreaga Europă, ceea ce se întâmplă în cealaltă parte a globului a redevenit brusc important. Țările dezvoltate au aflat din nou că nu pot ignora problemele cu care se confruntă statele în curs de dezvoltare și că trebuie să se implice activ în sprijinirea democratizării și îmbunătățirii nivelului de trai peste tot în lume. Consolidarea țărilor fragile și reclădirea statelor eșuate a redevenit o prioritate pe agenda marilor capitale, dar mai ales a ajuns un subiect de interes pentru opinia publică.

De fapt, această lipsă de perspectivă asupra Lumii m-a împins în urmă cu câțiva ani să îmi doresc să aflu și să studiez mai multe despre alte zone geografice, dar mai ales despre modul în care ne raportăm noi, cei din Centrul dezvoltat, la o Periferie care de multe ori este ignorată mai ales de către cei care trăiesc în Estul Europei. Asaltați fiind de cotidianul nostru, de presiunea zilei de mâine, ignorăm faptul că de multe ori stau în mâinile noastre soluțiile pentru a schimba destinele a sute de mii de persoane aflate de cealaltă parte a globului.

În definiție, nu ne mai putem ascunde. Migrația, terorismul, schimbările climatice ne afectează pe toți, iar consecințele nu mai sunt doar regionale, sunt globale. Cu acest prilej, conceptul de cooperare pentru dezvoltare, care este un domeniu relativ nou în

relațiile internaționale, devine din nou central. Deși își are rădăcinile în Planul Marshall, realizat de Statele Unite în 1948 în vederea sprijinirii țărilor europene după terminarea celui de-Al Doilea Război Mondial, conceptul a cunoscut multe evoluții care astăzi îl fac primordial pentru orice acțiune de cooperare cu țările în curs de dezvoltare. Înțeles inițial prin prisma ajutorului umanitar, principiul asistenței internaționale și al cooperării pentru dezvoltare a fost adaptat și se aplică, în prezent, mecanismelor de asistență, de cooperare economică și de monitorizare a țărilor în curs de dezvoltare.

Teoretic, asistența pentru dezvoltare este cel mai des exprimată prin conceptul de Asistență Oficială pentru Dezvoltare (AOD), reprezentând „fluxurile oficiale de finanțare administrate cu scopul principal de a promova dezvoltarea economică și bunăstarea statelor în curs de dezvoltare” (FMI, 2003). Termenul cuprinde orice asistență financiară bilaterală sau multilaterală care cuprinde cel puțin un grant de 25% și o dobândă inferioară pragului de 10% pentru sumele acordate drept împrumut. În prezent, însă, cooperarea pentru dezvoltare depășește barierele asistenței umanitare și înglobează principii de stimulare și sustenabilitate economică și socială, fiind atât apreciată, cât și criticată, pentru efectele pe care le produce asupra țărilor beneficiare.

Cu toate că, la origine, asistența pentru dezvoltare presupune o motivație umanitară și sprijinirea eforturilor de dezvoltare ale țărilor subdezvoltate, în practică, se remarcă existența unui raport de putere între statele participante, dar și a unor rațiuni realiste generate de interesul național al statului donator. Mai mult decât atât, dacă este să ne referim la principalul donator mondial, Uniunea Europeană, remarcăm o complexitate a factorilor motivaționali în generarea și implementarea politicilor de dezvoltare, dat fiind faptul că originile asistenței europene se găsesc în trecutul postcolonial

al multor țări europene. Aceste inadvertențe pun sub semnul întrebării însăși eficiența asistenței pentru dezvoltare și efectele pe care le produce asupra țărilor beneficiare. Deficiențele cooperării pentru dezvoltare sunt generate, în principal, de lipsa conceptualizării domeniului, care, în majoritatea cercetărilor, este abordat din perspectiva instituționalistă.

Pornind de la dificultățile enumerate mai sus, această carte își propune să devină un ghid pentru cei interesați de problematica cooperării pentru dezvoltare, dar și pentru specialiștii dornici să înțeleagă mecanismele care pot ghida acțiunea externă în țările în curs de dezvoltare. De aceea, lucrarea caută să evedențieze, folosind cazul politicilor europene pentru dezvoltare, motivațiile și efectele asistenței, analizând conceptele care definesc domeniul cooperării pentru dezvoltare. Mai mult decât atât, studierea asistenței europene va permite identificarea mecanismului de construcție a politicilor europene în domeniu, dar și relația dintre interesele naționale, interesele europene și responsabilitatea față de țările în curs de dezvoltare.

Această analiză în detaliu a conceptului poate reprezenta o motivație în plus pentru cei interesați de țările în curs de dezvoltare, și care doresc să urmeze o carieră internațională în domeniu. România posedă particularități istorice și sociale ce oferă specialistului român un avantaj comparativ care să îi asigure resursele pentru o dezvoltare profesională sustenabilă. Din păcate, în prezent, numărul experților români este limitat, iar nivelul de informare este scăzut în raport cu alte state europene, ceea ce conduce la o utilizare greșită a conceptului. Fără o raportare clară la concept, dar mai ales fără o analiză a politicilor de dezvoltare, este greu de perceput rolul pe care acestea îl pot juca în poziționarea României la nivelul Uniunii Europene. În absența unei reale dezbateri publice privind cooperarea pentru dezvoltare, țara noastră joacă rolul unui

actor obligat de partenerii externi să atingă ținte financiare importante pentru un domeniu pe care nu îl cunoaște, dar și pe care, din păcate, nu caută să îl înțeleagă suficient.

În consecință, această carte analizează în detaliu asistența pentru dezvoltare europeană, încercând să identifice dacă aceasta se diferențiază de politica externă a statelor membre, și în ce măsură și-a menținut motivația umanitară în raport cu interesului național imediat. Voi studia gradul de europeanizare a politicilor naționale de dezvoltare, dată fiind dorința Uniunii Europene de a se afirma ca un agent unitar de promovare a asistenței pentru dezvoltare. În aceste condiții, perspectiva analitică de la care pleacă această carte este ideea conform căreia asistența pentru dezvoltare a devenit un element de relații publice internaționale prin care statele donatoare, și în special Uniunea Europeană, folosesc conceptul pentru maximizarea imaginii internaționale și afirmarea ca actor pe scena mondială.

Cartea este structurată în cinci capitole. În prima secțiune voi analiza cadrul teoretic și conceptual al domeniului cooperării pentru dezvoltare, puternic influențat de perspectiva doctrinară adoptată, dar și de interdisciplinaritatea domeniului. În al doilea capitol sunt prezentate politicile europene de asistență pentru dezvoltare, pornind de la istoric, și mergând până la implementarea și operaționalizarea conceptului pe plan european. În al treilea capitol, cartea se concentrează asupra prezentării politicilor naționale de cooperare pentru dezvoltare folosind cazurile Franței, Slovaciei și României. Aceste trei state au fost selectate deoarece fiecare dintre ele reprezintă diferite etape ale integrării europene. Franța este un stat fondator al UE și un inițiator al asistenței internaționale la nivel mondial, în timp ce Slovacia și România au făcut parte din valuri de aderare diferite, în 2004, respectiv 2007. În plus, cele trei state ne permit să realizăm o comparație a gradului de europeanizare a

politicilor naționale pentru dezvoltare, și să evidențiem dacă există o diferență între vechile și noile state membre.

În consecință, un element central al cărții este analiza gradului de europeanizare a politicilor naționale de asistență pentru dezvoltare, urmată de analiza efectelor asistenței pentru dezvoltare asupra statelor beneficiare. Studiul de caz utilizat în acest sens este cel al Republicii Moldova. Conform statisticilor oficiale, este cel mai sărac stat din Europa, iar proximitatea Uniunii Europene o face atractivă pentru fondurile de asistență europene. Prin analiza unui stat beneficiar se încearcă punerea în relație a trei concepte: asistența pentru dezvoltare, efectele cooperării și motivațiile asistenței acordate.

În final, cartea va prezenta perspectivele asistenței pentru dezvoltare, completând abordarea teoretică adoptată inițial cu noi elemente menite să întărească concluziile obținute în primele părți. Obiectivul ultimului capitol este de a arăta modul în care cooperarea pentru dezvoltare, ca și concept, dar și ca politică publică europeană, se poate dezvolta în viitor. Particularitatea acestei cărți constă tocmai în folosirea unor studii de caz exhaustive menite să ilustreze în termeni empirici rezultatele obținute. Sursele folosite, atât cele directe, cât și cele indirecte, permit cărții să ofere un răspuns structurat la întrebările care au generat nevoia realizării unui studiu despre cooperarea pentru dezvoltare și despre politicile europene de asistență pentru dezvoltare.

Cooperarea pentru dezvoltare are resurse pentru a schimba Lumea, în sensul de a o face mai bună, mai echitabilă, mai justă, dar mijloacele folosite pot să influențeze iremediabil rezultatele. Dacă domeniul rămâne legat de anumite interese, chiar și de imagine publică la nivel internațional, atunci conceptul riscă să fie privat de efectele pe care le poate genera. Cu toate acestea, există la nivel mondial țări care se achită de datorie, realizând prin politicile de asistență pentru dezvoltare proiecte și programe care schimbă

14 | VICTOR NEGRESCU

destinele a sute de mii de persoane. Din păcate, România nu se află printre acestea, ignorându-și potențialul, dar și capacitatea de a fi nu doar un bun executant, ci un motor al unei posibile cooperări Est-Sud ce poate genera atât efectele umanitare scontate, cât și satisfacerea intereselor publice și naționale.

Astfel, această carte își propune să ofere celor interesați o mai bună înțelegere a conceptului cooperării pentru dezvoltare, dar și a mecanismelor care definesc acest domeniu. Printr-o analiză a politicilor de asistență pentru dezvoltare la nivelul anumitor state donatoare și beneficiare, dar și a politicii europene în domeniu, cartea oferă reperele inițiale pentru o politică publică care își propune, nici mult, nici mai puțin, decât să schimbe Lumea.

Capitolul 1. Analiza conceptuală și teoretică a cooperării pentru dezvoltare

În absența unei definiții clare a conceptului, cooperarea pentru dezvoltare a fost subiectul mai multor interpretări, care au rezultat din diferitele perspective asupra sistemului de raporturi dintre țările donatoare și țările beneficiare evidențiate în relațiile internaționale de diferitele curente liberale, realiste sau radicale. Aceste viziuni ideologico-dogmatice sunt completate de teorii ale dezvoltării menite să ilustreze, în termeni economici și sociali, efectele produse de cooperarea pentru dezvoltare.

Cu toate acestea, cooperarea pentru dezvoltare nu a fost cu adevărat conceptualizată în doctrina relațiilor internaționale, evitându-se de cele mai multe ori asocierea cu raporturile de putere în sistemul relațiilor internaționale, din dorința de a păstra aspectul umanitar al conceptului. Mai mulți autori au apreciat însă asistența pentru dezvoltare ca un aspect al politicilor de „soft power” dezvoltate de Joseph Nye (Nye, 2005). Pe de altă parte, unii au mers mai departe, până a considera aceasta ca fiind, în termeni realiști, un element al politicii puterii, sau chiar o manifestare a intereselor naționale.

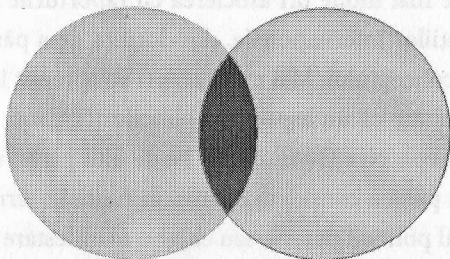
În ce măsură putem conceptualiza astăzi domeniul cooperării pentru dezvoltare în relațiile internaționale, dat fiind clivajele ideologice existente, este întrebarea la care vom încerca să răspundem

folosind un cadru teoretic adaptat teoriilor relațiilor internaționale. În prima parte, analiza noastră va expune principiile-cheie ale domeniului cooperării pentru dezvoltare, pentru a evidenția ulterior diferitele perspective teoretice asupra asistenței pentru dezvoltare. În final, vom încerca să conceptualizăm domeniul asistenței pentru dezvoltare prin prisma raportului dintre motivația umanitară și interesele (inter)naționale.

1.A. Principii-cheie ale cooperării pentru dezvoltare

Cooperarea pentru dezvoltare presupune un raport de asistență între țările donatoare dezvoltate și țările în curs de dezvoltare. Prin însăși referința la termenul de asistență, raportul devine unul ierarhic, plasând țările în curs dezvoltare în inferioritate. Pentru a putea înțelege conceptul de cooperare pentru dezvoltare este necesară, astfel, o prezentare a conceptelor fondatoare ale acestui raport. În consecință, vom prezenta în continuare apariția conceptului de țări în curs de dezvoltare și raporturile de putere și economice pe care le presupune asistența pentru dezvoltare.

Modelul 1. Conceptul de cooperare pentru dezvoltare

Legendă

- Teorii ale relațiilor internaționale
- Teorii ale economiei dezvoltării
- Conceptul de cooperare pentru dezvoltare

1.A.1. Țările în curs de dezvoltare, subiect al cooperării pentru dezvoltare

Înainte folosirii termenului de „țări în curs de dezvoltare”, conceptul de „Lumea a Treia” era cel mai des folosit pentru a face referință la țările cu deficiențe de dezvoltare, rezultate din procesul de decolonizare. Termenul a fost folosit pentru prima dată de economistul francez Alfred Sauvy în 1952 (Sauvy, 1952), care făcea o comparație între țările în curs de dezvoltare și afirmarea Stărilor în cursul Revoluției franceze.

Cu toate acestea, conceptul și-a făcut apariția în aprilie 1955, la conferința de la Bandung (Indonezia), la care au participat 29 de state din Asia și Africa. Liderii acestei conferințe, la care s-a anunțat apariția țărilor în curs de dezvoltare pe scena internațională, au fost Gamal Abdel Nasser (Egipt), Pandit Nehru (India), Sukarno (Indonezia) și Zhou Enlai (China). Statele prezente au criticat imperialismul și țările colonizatoare, și au promovat ideea constituirii unui grup de țări care doresc să își manifeste interesele pe scena internațională, dincolo de raporturile și influența clivajului dat de Războiul Rece între Statele Unite și Uniunea Sovietică.

Această conferință a fost urmată de reuniunea găzduită de președintele iugoslav, Josip Broz Tito, la Brioni, în cadrul căreia s-a anunțat apariția mișcării non-aliniaților, care dorea o afirmare a poziției comune a acestor state în cadrul Organizației Națiunilor Unite. Prima manifestare a acestei mișcări a fost vizibilă prin crearea Conferinței Națiunilor Unite pentru Comerț și Dezvoltare (UNCTAD), în 1964, în cadrul căreia statele din Lumea a Treia au revendicat necesitatea unui comerț echitabil între țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare.

Efectul acestor luări de poziție a fost apariția pe scena internațională a acestui nou actor capabil să perturbe lumea bipolară dominată de Statele Unite și Uniunea Sovietică. Un exemplu a fost criza canalului Suez (1956), generată de naționalizarea acestuia de către președintele egiptean Gamal Nasser. Acest lucru a condus la o reacție violentă a Franței și a Marii Britanii, urmată de intervenția militară a Israelului. Influența și presiunea exercitate de țările din Lumea a Treia pe scena internațională au produs retragerea celor trei state de pe teritoriul egiptean și acceptarea deciziei luate de Nasser.

Tot mai conștiente de puterea lor, țările în curs de dezvoltare au creat organizații regionale, precum Liga arabă, Organizația Statelor Africane sau Asociația Statelor din Sud-Estul Asiei (ASEAN). Cea mai influentă organizație a fost însă Organizația Țărilor Exportatoare de Petrol, grupând țările din Lumea a Treia producătoare de petrol, și reprezentând aproximativ 70% dintre exporturile de petrol de la vremea respectivă. Această organizație își va manifesta influența în anii '70, prin declanșarea crizelor petroliere menite să pună presiune pe țările dezvoltate și să influențeze prețul barilului de petrol.

În ciuda puterii din ce în ce mai mari acumulate de Lumea a Treia, această zonă, care reprezenta conform PNUD aproape 80% din populația lumii, deținea sub 20% din bogăția mondială. De altfel, încă de la Conferința Lumii a Treia din 1979 de la Paris, se manifestă primele semne ale incoerenței și lipsei de coeziune a acestui grup (Friboulet, 2004).

Tensiunile interne, relațiile conflictuale între unele țări, raportarea la ideologie, disparitățile culturale și economice (afirmarea și dezvoltare unor țări precum cele din Asia de Sud-Est supranumite „tigrii Asiei”) și dispariția liderilor marcanți care au generat acest fenomen, au condus la dezintegrarea Lumii a Treia în grupuri regionale cu elemente specifice. De asemenea, încheierea Războiului Rece și afirmarea capitalismului și a liberului schimb ca singură

soluție de dezvoltare au promovat ideea că o a treia cale non-aliniată nu mai era necesară.

Rolul jucat de țările în curs de dezvoltare pe scena internațională și raporturile cu celelalte state nu pot fi astfel înțelese decât prin raportarea la contextul politic și istoric în care ne plasăm. Mai exact, dacă este să luăm perioada Războiului Rece, nu putem percepe această relație decât în termeni ideologici. În speță, țările din diferitele blocuri, al Statelor Unite și al URSS, percepeau țările în curs de dezvoltare în funcție de afilierea doctrinară la acestea. De asemenea, apartenența sau asocierea cu unul dintre blocuri genera de multe ori avantaje, atât economice, cât și militare.

Din perspectiva politicii abordate de marile puteri la acea vreme, putem face referire atât la teoriile lui Robert Jervis, cât și la cele aparținând lui Irving Janis. Primul autor consideră că decidenții din domeniul relațiilor internaționale din țările dezvoltate au dat dovadă de o abordare etnocentristă, iar cultura conflictului ideologic nu a făcut decât să accentueze subiectivismul acestor țări. Janis accentuează ideea unei gândiri de grup în termeni de raporturi ideologice. Paul Sabatier a fost acela care a consemnat această viziune, vorbind despre credințe la nivelul opiniilor manifestate în elaborarea politicilor publice în domeniul relațiilor internaționale. Astfel, ajungem la situația în care Marea Britanie l-a numit pe liderul egiptean, Nasser, „al doilea Hitler”, sau la cea a atacurilor militare ale Statelor Unite asupra zonelor în care doctrina comunistă începea să se impună, precum Vietnam sau Coreea (Burchill *et al.*, 2008).

În contextul Războiului Rece, putem considera că Marea Britanie și Franța se comportă ca două foste țări colonizatoare care încearcă să își mențină sfera de influență în fostele colonii. Marea Britanie a fost adepta unei decolonizări pașnice, impunându-și influența prin formarea elitelor locale, după modelul școlilor britanice. În schimb, Franța a refuzat până în ultimul moment decolonizarea, lucru care a

condus la lupte violente, menținându-și influența prin limba și cultura francofonă, dar și relațiile de dependență economică de care dădeau dovadă aceste state față de metropolă. Percepția față de țările în curs de dezvoltare ca entitate organizată era însă una sceptică, și poate chiar temătoare, ca urmare a conflictului canalului Suez. China s-a manifestat în această perioadă ca o țară membră a mișcării non-aliniaților, însă ideologia comunistă și dimensiunile foarte mari au îndepărtat celelalte țări. Astfel, ea și-a lărgit sfera de influență doar pe plan regional în sud-estul Asiei, în rândul țărilor comuniste.

Crizele petroliere și sfârșitul Războiului Rece au generat o schimbare a modelului explicativ al raporturilor internaționale față de țările în curs de dezvoltare. În prezent, interesele geostrategice și economice determină relația dintre țările dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Astfel, interesul față de anumite resurse naturale sau poziționarea politică a anumitor țări pe eșichierul geopoliticii influențează raporturile dintre cele două grupuri. Modelul explicativ dominant pare a fi cel al actorului rațional, descris de Graham Allison (Allison și Zelikow, 1999) și de Anthony Downs (Burchill *et al.*, 2008), raporturile fiind percepute, mai ales, prin relația costuri/beneficii și prin conceptul de putere. Cu toate acestea, perspectivele ideologice asupra relației dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare sunt multiple, atât în relațiile internaționale, cât și în teoriile dezvoltării. Interpretările devin cu atât mai complexe și mai interdependente când vorbim despre raportul generat de asistența pentru dezvoltare.

1.A.2. Conceptul de putere

în raporturile de asistență pentru dezvoltare

Raporturile dintre țările dezvoltate și țările în curs de dezvoltare au generat modele explicative diferite ale relațiilor de putere

care unesc cei doi subiecți ai cooperării pentru dezvoltare. De cele mai multe ori, însă, interpretările date acestei relații sunt determinate de perspectiva ideologică adoptată. Conceptul de putere pare a rămâne un element central al raporturilor generate de asistența pentru dezvoltare.

Abordarea realistă, introdusă de Hans Morgenthau (Morgenthau, 2007), se referă la existența unor raporturi bazate pe interesul național al statelor donatoare dezvoltate, care folosesc asistența pentru dezvoltare ca mijloc de exercitare a puterii economice pe plan mondial. Prin acordarea acestei asistențe, țările cele mai dezvoltate plasează țările în curs de dezvoltare în sfera lor de influență, contribuind astfel la menținerea raporturilor de forțe pe plan internațional, care ar putea fi schimbate prin emergența unei noi puteri sau grup de țări asociate. Această abordare este diluată de conceptul de „soft power”, elaborat de Joseph Nye (Nye, 2005). Acesta se referă mai mult la mecanisme informale de exercitare a influenței asupra țărilor în curs de dezvoltare. Exemple în acest sens pot fi prezența economică importantă a Japoniei în America de Sud, sau investițiile masive în infrastructură ale Chinei, în unele țări din Africa. Astfel de abordări sunt des folosite de organizațiile internaționale care promovează anumite seturi de valori, iar în acest context organizațiile neguvernamentale reprezintă vectori de comunicare foarte eficienți.

Perspectiva liberală explică cooperarea pentru dezvoltare prin mobilul umanitarist de a ajuta oamenii aflați în nevoie. Acest concept este determinat de interesul țărilor dezvoltate de a menține pacea la nivel internațional, iar cooperarea pentru dezvoltare permite realizarea acestui deziderat kantian prin dezvoltarea democrației și a economiei țărilor în curs de dezvoltare. Conceptul de putere este tradus, din această perspectivă, prin puterea pacificatoare a asistenței pentru dezvoltare.